

בס"ד

מצות השמיטה לפרשת בהר

השביעי שבת...", שלא ברא דבר, הכתיב מנוחה על עצמו. ולמען הסיר ולעקור ולשרוש מרעיונינו דבר הקדמות אשר יאמינו הכופרים בתורה, ובו יהרסו כל פינותיה ויפרצו חומותיה, באה חובה עלינו להוציא כל זמנינו יום יום ושנה שנה על דבר זה, למנות שש שנים ולשבות בשביעית. ובכך לא יפרד העניין לעולם מבין עניינו תמיד, והוא כעניין שאנו מוניין ששת ימי השבוע כששתי ימי עבודה והשביעי יום מנוחה. ולכן ציווה ה' ברוך הוא להפקיר כל מה שתוציא הארץ בשנה זו מלבד השביטה בה, כדי שיזכור האדם כי הארץ שמוציאה אליו הפירות בכל שנה, לא בכוחה וסגולתה תוציא אותם, כי יש לה אדון עליה ועל אדוניה, וכשהוא חפץ הוא מצווה עליו להפקירם.

ועוד יש תועלת בדבר לקנות בזה מידת הוותרנות. כי אין נדיב כנותן בלי תקווה אל הגמול.

ועוד יש תועלת אחר בזה: שיוסיף האדם ביטחון בהשם יתברך, כי כל המוצא עם לבבו לתת ולהפקיר לעולם כל גידולי קרקעותיו ונחלת אבותיו אחת לשבע שנים ומלומד בכך כל ימיו, לא תחזק בו לעולם מידת הכילות ולא מיעוט הביטחון.

10. הרב יצחק ערמה בספרו "עקדת יצחק" שער ס"ט

אין זאת רק כי בנפשנו דבר לגלות את אזנינו ולהעיר את לבנו בהציב לנו ציונים גדולים ונוראים, לפקוח עינים עיורות השקועות בדמיוני העולם, כזבין והבליון, המוכרים אותה (= את נפשם) לצמיתות לעבוד את האדמה עבודת אדמה ועבודת משא צמד פרדים; והלא המה קיבלו עליהם לעבוד אלוהים מאהבה. והנה לשלוח מבית כלא יושבי חשך ולהוציא ממסגר אסירי התאוות האחרים בחבלי הבלי זמנם, שם לנו נרות מאירים ופתח לנו חלונות שקופים והציב לעינינו סימנים מובהקים במניני המשך זמננו, ימינו, שבועותינו, ושנותינו אשר לא נוכל להתעלם מהם, כי אם בשגעון ובעיורון... כי הנה עבודת ששת ימים ושביטת השביעי היא עדות נאמנה שהעולם נברא ברצון הבורא, ... והנה זה יהיה אות ומופת מוחלט לאמתת מציאותו... והרי זאת היא האמונה הראשונה המחויבת לכל בעל דת...

העניין הנשני... כי במספר שבע שני העבודה ושביטת השביעיות העיר את לבנו, כי לא שולחנו הנה להיות עבדים נמכרים לאדמה, כי אם לתכלית אחר נכבד ונפלא ממנו, ושלא נתכוון בעבודתה רק לכדי צורך אוכל נפש ושאר הסיפוקים, בעוד שעלינו להשתדל בהשגת התכלית העליון; וזאת היא כוונת מתנת הארץ הזאת אל זאת האדמה, שכניסתן לארץ אינה להשתעבד לה ולעבודתה להוציא תועלתה וליצור פירותיה לקבוץ אותם על יד, כדי להתעשר בהם, כמו שהיא כוונת כל העמים בארצותם (בראשית ל"ו) "וישבו בארץ ויסחרו אותה והארץ הנה רחבת ידים לפניכם" רק הכוונה כדי שיעמדו על עצמם וידרשו שלמותם, כפי רצון בוראם, ובין כך יסתפקו מאשר יצטרכו לכדי חיותם. ולקיים ולחזק זה העניין ההכרחי להם, נכתב ונמסר בידם לסימן גדול, שיעבדו אותה שש שנים וישמטוה בשביעית, כדי שיוודע להם, כי לא בכח עבודת האדמה יגבר איש, אבל שעבודתם הוא דבר ששבותין ממנה לשם ה'. כמו שפירש ואמר "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה, לך ולעבדך ולאמתך ולשכירך ולתושבך הגרים עמך" – כדי שיוודע לך שאין המכוון לך מעבודתה רק מה שיצטרך לכם לאכלה לך ולעבדך ולאמתך ולשכירך ולתושבך הגרים עמך, שהם אביוני העם, והיותר מזה ראוי להחרימו ולתתו מאכל לבהמת השדה ולחית הארץ.

החזרה על השבת בפרקים האחרונים של ספר ויקרא

11. איזכורי השבת בפרקים האחרונים של ספר ויקרא

פרק כ"ג – פרשת המועדות:

א. (ב) דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם מועדי יהוה אשר תקראו אותם מקראי קדש אלה הם מועדי: (ג) שש שנת ימים תעשה מלאכה ובימים השביעי שבת שבתון מקרא קדש כל מלאכה לא תעשו שבת הוא ליהוה בכל

1. ויקרא פרק כ"ה, ב-ו

(ב) ... כי תבאו אל הארץ אשר אני נתן לכם ושביתה הארץ שבת ליהוה: (ג) שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמר פרמך ואספת את תבואתה: (ד) ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ שבת ליהוה שדך לא תזרע וכרמך לא תזמר: (ה) את ספיח קצירך לא תקצור ואת ענבי נזירך לא תבצר שנת שבתון יהיה לארץ: (ו) והיתה שבת הארץ לכם לאכלה ...

2. מבנה כיאסטי של פרשית השמיטה

א	ושביתה הארץ	כ"ה, ב
ב	שבת לה'	כ"ה, ב
ג	שבת שבתון יהיה לארץ	כ"ה, ד
ב	שבת לה'	כ"ה, ד
ג	שנת שבתון יהיה לארץ	כ"ה, ה
א	שבת הארץ	כ"ה, ו

3. הרב חנוך וקסמן מיישבת הר עצינ

נראה שמבנה זה מדגיש את מה שתחום במסגרת של (א): השבת החקלאית, שבת הארץ (א), מתבטאת בשילוב "שבת שבתון" של הארץ (ג) עם הרעיון "שבת לה'" (ב).

אלו בדיוק אותם ביטויים שבהם השתמשה התורה בציווי על יום השבת: בדיבר הרביעי נאמר שהיום השביעי הוא "שבת לה'" (שמות כ', ו); ובשמות ל"ה, האזכור המרכזי השני של השבת, מדובר על "שבת שבתון לה'" (שמות ל"ה, ב).

הווה אומר: כשם שהשבת של היום השביעי היא "שבת שבתון" ו"שבת לה'", כך גם השבת של השנה השביעית היא "שבת שבתון" ו"שבת לה'".

4. רש"י בעקבות הספרא

"שבת לה' – לשם ה', כמו שנאמר בשבת בראשית"

5. ה"משך חוכמה"

"שש שנים – ענין השנים כימי בראשית, וכן אמרו (ב"תורת כוהנים) כשם שנאמר "שבת לה'" בשבת בראשית – כן בשמיטה. ולזה ביום שלישי וביום ששי נאמר "כי טוב" שתי פעמים, לכן בשנה השלישית ובשנה השישית צריך ליתן מעשר עני ולהיטיב לזולתו וזה רמז נאה"

6. שמות כ"ג – פרשת משפטים

י נשש שנים תזרע את-ארץך ואספת את-תבואתה. יא והשביעית תשמטנה ונטשתה ואכלו אביני עמך ויתרם תאכל חית השדה פן-תעשה לךרמך לזיתך. יב שש שנת ימים תעשה מעשיך וביום השביעי תשבת למען ינוח שורך ורממך וינפש פן-אמתך והגר.

הזיקה הרעיונית בין השבת והשמיטה

7. שמות כ', ט-י

לא תעשה כל מלאכה, אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך ובהמתך וגרך אשר בשעריך. כי שש שנת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ, את הים ואת כל אשר בם, וינח ביום השביעי.

8. ויקרא כ"ה

(כ) וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית הן לא נזרע ולא נאסף את תבואתנו: (כא) וצויתי את ברכתי לכם בשנה הששית ונשית את התבואה לשלש השנים: (כב) וזרעתם את השנה השמינית ונאכלתם מן התבואה לשון עד השנה התשיעית עד בוא תבואתה תאכלו לשון:

9. ספר החינוך מצוות עשה סט

משורשי המצווה לקבוע בליבנו ולצייר ציור חזק במחשבותינו עניין חדוש העולם "כי ששת ימים עשה ה' את השמיים ואת הארץ וביום

סג שדהו בשביעית ביטל מצות עשה... אלא יפקיר הכל ויד הכל שוין בכל מקום שנאמר "ואכלו אביוני עמך".

17. בעל "המנחה בלולה"

"ושבתה הארץ – לא גזרה תורה המצוה הזאת אלא לחמלה על בני האדם, שאין להם שדות וכרמים, שיהיו שמחים בשנת השמיטה, כמו שהעשירים שמחים בשאר השנים"

18. "אור החיים" הקדוש

"לכס לאוכלה לך ועבדך ולשכירך ולתושבך הגרים עמך – חזר ופרט לך (אחר שאמר "לכס" עוד מנה לפרטיו מי הם הכלולים ב"לכס"). ואם תאמר: אם כן למה נאמר "לכס"? שלא היה לו לומר אלא "והיתה שבת הארץ לאכלה לך ולעבדך..." ונראה כי חש לומר בדרך זה (הכתוב חש להביא את הפירוט בלי מלת "לכס") שהייתי אומר: הקודם בפסוק קודם באכילה (כדרך שאמרו עניי עירך קודמים לעניי עיר אחרת), לזה קדם הכתוב וכלל כולם יחד ואמר "לכס" שאין גדר לאחד יותר מחברו בפירות שביעית"

19. הראי"ה קוק בהקדמה לספרו "שבת הארץ"

סגולת האומה, הטוב האלוקי הטבוע בקרבה, החיים הישרים והטובים המתאימים אל הצדק והיושר, השקט והשלווה, החן והאומץ הממלאים בהסתכלות אלוקית מקפת, כפי מה שהיא נמצאת בנשמת האומה - אין חיי החול יכולים להוציאה מן הכוח אל הפועל. חיים אלה במהומתם המעשית מסתירים את ההוד הרוחני של הנשמה האלוקית (השוכנת באומה), ומעכבים את הזרחת אורה הבהיר והישר לתוך המציאות החילונית השלטת. דחיפת הגידול וההשתלמות של החיים צריכה שתצא אל הפועל על ידי נתינת רווח (הריש בסגול) של הפסקה והתנערות ממהומת החיים הרגילה.

היחיד מתנער מחיי החול לפרקים קרובים - בכל שבת ... את אותה הפעולה שהשבת פועלת על כל יחיד, פועלת היא השמיטה על האומה בכללה. צורך מיוחד הוא לאומה זו (שהיצירה האלוקית נטועה בקרבה באופן בולט), כי מזמן לזמן יתגלה בתוכה המאור האלוקי שלה (= השבת) בכל מלוא זוהר, אשר לא ישביתוהו חיי החברה של חול עם העמל והדאגה, הזעף והתחרות אשר להם, למען תוכל להתגלות בקרבה טהרת נשמתה בכללותה כמו שהיא. ואם אותה האביריות (= קשיחות הלב) המוכרחת להתלוות על כל סדר של חיי ציבור קבועים; גורמת להקטין את עדינות-החיים המוסרית, והניגוד המתמיד שבין השמיעה האידיאלית להכרזה של חסד ואמת, חמלה ורחמים, לבין הנגישה והכפייה ולחץ הקפידה של קנין ורכוש, המוכרחים להיראות בעולם המעשי, גורם הרחקה לאור האלוקי מתכונת הכרתה הציבורית של האומה ... הנה הפסקת הסדר החברתי בצדדים ידועים, מתקופה לתקופה, מביאה לאומה זו, (כשהיא מסודרת על מכונה), לידי עלייתה העצומה למרומי התכונות הפנימיות שבחיים והרוחניים, מצד התוכן האלוקי שבהם, העומד למעלה מכל תכסיס וסדר חברתי והוא מעבד ומעלה את הסדרים החברתיים ונותן להם את שלמותם ...

...שנת שבתו מוכרחת היא לאומה ולארץ! שנת שקט ושלווה, באין נוגש ורודה, "לא יגוש את רעהו ואת אחיו, כי קרא שמיטה לה", שנת שיויון ומרגוע, התפשטות הנשמה בהרחבתה אל היושר האלוקי, המכלכל חיים בחסד; אין רכוש פרטי מסוים ולא זכות קפדנית, ושלוש אלוקי שורר על כל אשר נשמה באפו. "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה, לך ולעבדך ולאמתך ולשכירך ולתושבך הגרים עמך, ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכול", אין חילול קודש של קפדנות רכוש פרטי בכל תוצאות יבולה של שנה זו, וחמדת העושר המתגרה על ידי המסחר, משתכחת. "לאכלה - ולא לסחורה". עין טובה והוקרה נאמנה באה לכל ברכת ה' אשר בפרי הארץ. "לאכלה - ולא להפסד". (פסחים נב, ב, שאסור להפסיד פרי הראוי לאכילה). האדם חוזר אל טבעו הרענן, עד אשר לא יצטרך לרפואות למחלות, שהן באות ברובן על ידי הריסת (שיווי) המשקל של החיים, בהתרחקם מטהרת הטבע הרוחני והחומרי; "לאכלה - ולא למלוגמא (רשיי: רפואה), לאכלה - ולא לעשות ממנה אפיקטוזין" (שלוקחין להקיא המאכל) (סוכה מ, ב). רוח קדושה ואצילות שפוך על פני כל.

"שבת שבתון יהיה לארץ, שבת לה!"

הסדר החברתי השמיטה והיובל

20. שמות י"ט, ט, ה-ו

ועתה אם שמוע תשמעו בקלי ושמרתם את בריתי והייתם לי סגלה מכל העמים כי לי כל הארץ. ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש...

21. סנהדרין לט ע"א

מאי טעמא דשביעיתא... אמר הקב"ה לישראל: זרעו שש והשמיטו שבע כדי שתדעו שהארץ שלי היא.

מושבתיכם: (ד) אלה מועדי יהוה מקראי קדש אשר תקראו אתם במועדים:

ב. (כד) דבר אל בני ישראל לאמר בחדש השביעי באחד לחדש יהיה לכם שבתון זכרון תרועה מקרא קדש:

(לב) שבת שבתון הוא לכם ונעיתם את נפשתיכם בתשעה לחדש בערב מערב עד ערב תשבתו שבתכם:

(לח) מלבד שבת יהוה ומלבד מתנותיכם ומלבד כל נדריכם ומלבד כל נדבתיכם אשר תתנו ליהוה:

(לט) אך בחמשה עשר יום לחדש השביעי באספקכם את תבואת הארץ תחגו את חג יהוה שבעת ימים ביום הראשון שבתון וביום השמיני שבתון:

ג. פרק כ"ד – שתי הלחם: (ח) ביום השבת ביום השבת יערכנו לפני יהוה תמיד מאת בני ישראל ברית עולם:

ד. פרק כ"ה - שנת השמיטה – מקור 1.

ה. פרק כ"ו, א' ב' – פסוקי הסיום של "בהר": לא תעשו לכם אגילים וקטל ומצבה לא תקימו לכם, ואבן משקית לא תתנו בארצכם להשתחית עליה, כי אני ה' אלהיכם. את שבתתי תשמרו ומקדשי תיראו, אני ה'.

פרק כ"ו, יד-טו - ואם לא תשמעו לי ולא תעשו את כל המצוות האלה, ואם בחקתי תמאסו, ואם את משפטי תגעל נפשכם לבלתי עשות את כל מצוותי, להפרכם את בריתי

ו. פרק כ"ו, ל"ד-ל"ה: אז תרצה הארץ את שבתתיה, כל ימי השמה, ואתם בארץ איביכם; אז תשבת הארץ והרצת את-שבתתיה. כל ימי השמה תשבת, את אשר לא שבתה בשבתתיכם בשבתתכם עליה

משמעות החזרה על השבת

12. בראשית ב', א-ג

ויכלו השמים והארץ וכל צבאם; ויכל אלהים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה, ויברכ אלהים את יום השביעי ויקדש אותו

הקשר בין השמיטה ועונש הגלות

13. הרב יצחק ערמה בספרו "עקדת יצחק"

... וחז"ל אמרו (פרקי אבות פרק ה') "גלות באה לעולם על... ועל שמיטת הארץ". ויש לתמוה למה תהיה כזאת על חטא כזה? ... ואם השביתה ההיא תהיה לצורך עבודת האדמה כמנהג עובדיה שמשביתין אותה קצת שנים, כדי שתחליף כח להוסיף על תבואתה, ... אם יחדלו מעשות שמיטה... מיעוט פירותיהם יהיה ענשם, ולמה יגלו מעליה בעונש זה?!

משמעויות נוספות לשמיטה

14. הרמב"ם במורה נבוכים חלק ג' פרק ל"ט

ואמנם כל המצוות אשר ספרנום, ב"הלכות שמיטה ויובל", מהם - לחמלה על בני אדם והרחבה לבני אדם כולם, כמו שאמרו "ואכלו אביוני עמך ויתרם תאכל חית השדה" (שמות כג, יא), ושתוסיף הארץ תבואתה ותתחזק בעמדה שמוטה.

15. ה"כלי יקר"

בטעם מצוה זו יש דעות חלוקות, כי רבים אומרים שהטעם הוא שתשבות הארץ כדי שתוסיף תת כוחה לזרוע ולזה נטה הרב המורה, ורבים חולקים עליו... ובעקדה נתן טעם אחר ואמר שתכלית מצוה זו לזכר חידוש העולם, וגם זה רחוק מכליות, כי הוא דומה "ליהודה ועוד לקרא", כי יום השבת התמידי בכל שבוע בא לזכר חידוש העולם, ואם הוא לא יועיל, מה יושענו זה הבא לעתים רחוקות? וה"כלי יקר" מציע את הטעם של הבטחון בה' מתוך ההבנה שאין אנו אדוני הקרקע אלא תושבים בארצו של הקב"ה:

...אומר אני שטעם מצוה זו הוא להשריש את ישראל במידת האמונה והבטחון בה', כי חשש הקב"ה פן בבואם אל הארץ יתעסקו בעבודת האדמה על המנהג הטבעי, וכאשר כביר מצאה ידם, ישכחו את ה' ויסירו בטחונם ממנו, ויחשבו שהארץ שלהם היא והם הבעלים ואין זולתם. על כך הוציאים ה' מן המנהג הטבעי לגמרי, כי בשש שנים דרך האומות לעשות שתי שנים זרע ושנה אחת בור, כדי שלא להכחיש כוחה, והקב"ה אמר "שש שנים תזרע" מדי שנה בשנה ואני מבטיחך להוסיף כחה שלא תכחיש... תדע כי לי הארץ, ועל ידי כך יהיו עיניך נשואות אל ה'... ועל ידי זה יאמינו כי כולם אינם רק ארסיים בקרקע והקב"ה בעל השדה.

16. רמב"ם ביד החזקה הלכות שמיטה ויובל

הלכה א' א': מצות עשה לשבות מעבודת הארץ ועבודת האילן בשנה השביעית שנאמר "ושבתה הארץ שבת לה..."

הלכה ד' כ"ד: מצות עשה להשמיט כל מה שתוציא הארץ בשביעית שנאמר (שמות כ"ג) "השביעית תשמטנה ונטשתה". וכל הנועל כרמו או